

**Nemzetközi Kapcsolatok
és Politikatudományi
Doktori Iskola**

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Tankovsky Oleg

Gazdasági lehetőségek vagy integrációs kihívások

Ukrajna esettanulmánya

című Ph.D. érekezéséhez

Témavezető:

Endrődi-Kovács Viktória, Ph.D.

Budapest, 2023

Világgazdasági Tanszék

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Tankovsky Oleg

Gazdasági lehetőségek vagy integrációs kihívások

Ukrajna esettanulmánya

című Ph.D. érekezéséhez

Témavezető:

Endrődi-Kovács Viktória, Ph.D.

© Tankovsky Oleg, 2023

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék	4
1. Bevezetés	5
1.1 Projekt leírás	5
1.2 Elméleti háttér	10
3 Módszertan	17
3.1 A kutatás felépítése	17
3.2 Kompozit indikátor létrehozása	20
4 Eredmények	23
4.1 Makrogazdasági elemzés	23
4.2 Átfogó értékelése a nem gazdasági szempontoknak	25
4.3 Hozzájárulás a szakirodalomhoz és további kutatási irányok	27
Főbb hivatkozások	29
A témához kapcsolódó saját publikációk	33

1. Bevezetés

1.1 Projekt leírás

Először is szeretném meghatározni, hogy mit és miért akarok vizsgálni ebben a kutatásban. Célom egy olyan karrier elérése, ahol felhasználhatom kutatási készségeimet és korábbi tapasztalataimat az innovatív technológiák terén. Valami újat és értékeset szeretnék létrehozni, ami nagy hozzáadott értéket képvisel, hogy a társadalom profitálhasson belőle. Már van néhány esettanulmányom az integrációs érettségi területén illetve van egy létező módszertan, amelyet fel lehet használni. Mindazonáltal még mindig tovább pontosítható és kibővíthető et a módszer a posztszovjet köztársaságok számára. Korábbi képzettségem és tapasztalatom elegendő lesz a követelmények teljesítéséhez, és abban is bízom, hogy ez a tanulmány jelentősen hozzájárulhat az integrációs érettség elméletének tovább gondolásához.

Az értekezés elsősorban az integrációs érettség elméletével (Palánkai, 2004) kapcsolatos meglévő szakirodalom gazdagítására és bővítésére fog koncentrálni. A központi koncepció az, hogy egy makrogazdasági elemzést nyújtson arról, hogy az európai integráció és Ukrajna hogyan mélyítheti el együttműködését és hogyan maximalizálhatják az együttműködésből származó előnyöket. Az elemzés középpontjában a gazdasági fejlődés és nyereség áll. Ugyanakkor arra is rávilágít, hogy miért olyan egyedi Ukrajna esete, és miért voltak a korábbi időkben kudarcra ítélve a kapcsolataik. Egyrészt a gazdasági integrációs elmélet (Jovanovic, 2007), másrészt a nemzetközi kapcsolatok elméleteinek segítségével átfogó válasz adható Ukrajna konkrét esetére, ami végül az integrációs érettség elméletének (Palánkai, 2017) egyedi kiterjesztését eredményezi.

Miért fontos pillanatnyilag ez a téma, és miért érdemes kutatni? Napjainkban az EU bővítése rendkívül aktuális kérdés, hiszen egyrészt az EU évek óta nem bővül, másrészt egyes országok szinte készen állnak az integrációhoz való csatlakozásra (Endródi-Kovács, 2014). Ukrajna EU-s tagságának lehetősége nagyon alacsony, azonban au európai országok politikai elköteleződése szignifikáns mértékben megnőtt az utóbbi időben. Jelen dolgozatnak nem célja a koppenhágai kritériumok teljesítésének elemzése.

Mindazonáltal alapvető fontosságú annak megértése, hogy milyen folyamatok zajlanak közvetlenül az EU határán, és hogyan lehetne egy esetleges mélyebb gazdasági együttműködés minden előnyét kihasználni. Azt is érdemes megvizsgálni, hogy a bővítési politikában a tisztán gazdasági lehetőségek vagy az értékalapú civilizációteremtés játssza-e az elsődleges szerepet (Gheciu, 2008). Ez a kérdés megismétlődik az Ukrajna azonnali tagságának megítéléséhez

nemrégiben kialakult vitában. Érdeemes megjegyezni, hogy a nemrég csatlakozott országok (2004 óta) először NATO-tagállamok lettek, csak ezt követően csatlakozhattak az EU-hoz (Karabeshkin & Spechler, 2007). A folyamat a Nyugat-Balkánon jelenleg is tart, és Délkelet-Európában is folytatódni fog. Ezért e folyamatok biztonsági dimenzióját is érdemes elemezni, különösen Ukrajna esetében, amely figyelemre méltó biztonsági kihívással néz szembe.

A kutatás fő hipotézise az, hogy Ukrajna az ország gazdasági kihívásai miatt nem tudja kihasználni a keleti partnerség minden előnyét annak ellenére, hogy 2014 óta jelentősen megnőtt a politikai akarat és elkötelezettség az ország EU felé való elmozdítására.

o 1. alhipotézis: Ha Ukrajna mélyebb gazdasági együttműködést szeretne kialakítani az EU-val, akkor az országnak javítania kell gazdasági érettségét annak érdekében, hogy maximalizálni tudja a gazdasági hasznot és előnyöket.

o 2. alhipotézis: A közelmúltbeli politikai szándék ellenére Ukrajna nem kaphat gyorsított EU-tagságot és nem érdemes előnyben részesíteni a nyugat-balkáni országokkal szemben, mivel gazdasági szempontból kevésbé érett.

o 3. alhipotézis: Ha Ukrajna nem tudja leküzdeni a biztonsággal kapcsolatos aggodalmait és kihívásait, akkor az ország részvétele semmilyen gazdasági vagy katonai együttműködésben nem valósulhat meg.

Az elmúlt években jelentős kritikák fogalmazódtak meg Brüsszellel szemben, mivel az integráció jövőjével kapcsolatos stratégiai tervezésük nem volt elég fenntartható és részletes (Howorth, 2016). A nyugati és keleti tagállamok között jelentős törések állapíthatók meg a fő irányokat illetően (Copsey & Pomorska, 2014). A kiegyensúlyozott állapot elérése érdekében egy új, mindenki érdekeit kielégítő rendszert kell elfogadni. Németországnak igenis nagy a felelőssége ezen a téren, és koordinálnia kell a kisebb tagállamok között, hiszen ők a vezető és hegemon ország és gazdaság Európában (Crawford, 2007). Ezek a változások hatással lehetnek az egész EU jövőjére, sőt a szomszédos régiók napi politikájára is. E tanulmány elkészítése interdiszciplináris megközelítésének köszönhetően hozzájárulhat ezen vitához. Előbb-utóbb el kell dönteni, hogy az európai vezetők és polgárok mit akarnak kezdeni az integrációval. Ukrajna sorsa fontos témává válik a jelenlegi politikában, ezért a jövője nagyban befolyásolhatja az egész integrációs folyamatot is.

A jelenlegi helyzet jobb megértése érdekében lényeges kapcsolódó vitákat is felsorolunk (Baldwin, 1993; Jachtenfuchs, 2002; Grieco, 1990 stb.), amelyek segíthetnek a már meglévő

elméletek további gyenge pontjainak feltárásában. Először is, az integrációs érettség elméletének egyik problémája az elemzés időbeli kerete (Palánkai, 2004). Az előző évtizedben releváns változások történtek Európában, amelyeket a tudományos munkák nem tárgyaltak tovább. Nyilvánvaló, hogy a már meglévő szakirodalom még nem tárgyalta Ukrajna, Grúzia és Moldova esetét, de az esetleges csatlakozásuk csak a közelmúltban vált valósággá. A nyugat-balkáni esetet mélyrehatóan elemezték (Endrődi-Kovács, 2012, 2014; Kathuria, 2008), de a posztszovjet blokk még hiányzik. Mivel a politikai akarat ezekben az esetekben már megvan, csak idő kérdése, hogy mikor kezdjük meg velük a tárgyalási fordulókat, és mikor teremtünk mélyebb gazdasági együttműködést (Kerikmäe & Chochia, 2016). A munka eredményeként azonosítani lehetne ezen együttműködések legmeghatározóbb tényezőit és gyenge pontjait.

A szakdolgozat elsősorban másodlagos források feldolgozására épül. Ezek főként az elsődleges források értelmezései és értékelései, kommentárok és a bizonyítékok megvitatása. Bemutatják a fenti kutatók, mint Palánkai, Jovanovics, Endrődi-Kovács, Aslund, Wilson, Kuzio stb. munkáinak kutatási eredményeit, elemzését, értékelését. Különösen Ukrajna esetében elengedhetetlen mindkét narratíva forrásainak vizsgálata. Mivel az ország mélyen megosztott, a tudósok is különböző megközelítésekkel és elméletekkel rendelkeznek (Dragneva-Lewers & Wolczuk, 2015; Haukkala, 2015; Velychenko, 2007). Amikor Ukrajnát más régiókkal hasonlítjuk össze, minden egyes elemzett ország gazdasági és pénzügyi eredményeit összehasonlító módszertannal dolgozzuk fel. Különböző forrásokból származó dokumentumokat használunk majd fel, például központi banki jelentéseket, gazdasági előrejelzéseket, kormányzati dokumentumokat, a Világbank adatait, OECD országtanulmányokat, IMF és egyéb nemzetközi tanulmányokat (EBRD, IMD, WEF, EBESZ, OCHA, HRRMU tanulmányok), összefoglalókat és szakmai elemzéseket az országok gazdaságpolitikájának vizsgálatához. Ennek megfelelően gyakran lehet hivatkozni uniós jogszabályokra és forrásokra, beleértve az alapító szerződéseket, a csatlakozási szerződéseket, illetve az Európai Központi Bank vagy az Európai Bizottság jelentéseit.

Az értekezés felépítése több részre osztható, de alapvetően két fő részből áll: a kvantitatív gazdasági elemzésből és a kvalitatív, biztonsággal kapcsolatos elemzésekből. A bevezetés és a hipotézisek kijelölése után a téma elméleti áttekintése és a főbb fogalmak mellett a vonatkozó szakirodalom felsorolása következik. A fő hangsúlyt a téma bemutatására helyezzük az egyes nézőpontokból, beleértve nemcsak a nyugati szerzők publikációit, hanem az orosz és ukrán szakértők munkáit is. Ezt követően a munka módszertani része kerül ismertetésre. Az egyes

elemzési szempontok bemutatására az összetett mutató létrehozásának lépéseivel párhuzamosan kerül sor.

A tanulmány első részében a már végrehajtott gazdasági reformokat elemezzük módszertani szempontból, ami elengedhetetlen ahhoz, hogy megértsük, milyen áldozatokat hozott már az ukrán kormány. Nemcsak azért, hogy megértsük az EU iránti politikai elkötelezettségüket, hanem azért is, hogy felmérjük hatékonyságukat. Ezután Palánkai korábbi integrációs érettségi modelljét használjuk a kvantitatív elemzésekhez. Mivel azonban a módszertan a posztszocialista országok számára lett meghatározva, részben módosítani kell, hogy Ukrajna vagy más posztszovjet szocialista köztársaságok (például Moldova vagy Grúzia) esetében pontosabb gazdasági elemzést lehessen végezni. E két országcsoporthoz a fő különbség a Szovjetunióhoz való "tartozásuk" volt, szemben a posztszocialista országok esetében fennálló partnerséggel. Ezek az országok a Szovjetunió egykori területei, ami bonyolultabbá teszi helyzetüket. Ezt is részletesebben ismertetjük, beleértve azt is, hogy ez mit jelent mikroszinten. Ezekben az országokban a legtöbb körülmény más volt, különösen a Szovjetunió bukása után, ezért másfajta intézkedéseket kellett végrehajtani. Mivel azonban mindkét országcsoporthoz hasonló fejlődési és átalakulási úton ment keresztül (tervgazdaságból piacgazdasággá), ez a tanulmány azt állítja, hogy ezek a folyamatok a posztszovjet térségben tovább tartottak és hosszabb ideig tartottak, mint a posztszocialista térségben.

Ezen tények alapján néhány változót kicserélünk az eredeti modellhez képest (Palánkai, 2004), és az egyes változtatások fő indoklását a munka kutatási tervében adjuk meg. Az elemzés függő változója mindkét hipotézisben az integrációs érettség és felkészültség lesz. Ez azt jelenti, hogy egy ország készen áll-e az együttműködésre, hogy nemzeti érdekei alapján kiaknázza az összes előnyt. A munka első részét gazdasági szempontból vizsgáljuk. A létező integrációs érettségi modell szerint a fő szempontok a működő piacgazdaság, a makrogazdasági stabilitás, a versenyképesség, a konvergencia és a finanszírozási képesség. E jellemzők elemzéséhez a következő független változókat fogjuk használni: BTI átmeneti jelentések, WEF versenyképességi jelentések, termelékenység, munkaerőköltség, egy főre jutó GDP vásárlóerő-paritáson (2017-es állandó USD), humán fejlettségi index, GDP-arányos államadósság, nagysebességű internethez hozzáférő polgárok aránya, GDP-növekedés, infláció, beáramló közvetlen külföldi tőkebefektetések és nem teljesítő hitelek aránya.

Az integrációhoz való váratlan és gyors csatlakozás esetén a gazdasági hátrányok jelentősek lehetnek, mivel az ukrán termékeknek versenyképesebbnek kell lenniük a jelenlegi

színvonalhoz képest. Az 1990-es években vita folyt a keleti tagországok csatlakozásáról, és arról, hogy el kell-e érniük egy adott fejlettségi szintet az EU-hoz való csatlakozás előtt (egy újonnan strukturált Marshall-terv kidolgozását javasolták számukra, hogy elérjék a korábban csatlakozott tagállamokkal azonos fejlettségi szintet). A valóságban ez soha nem történt meg (Kostrzewa, Nunnenkamp és Schmieding, 1989). Mindazonáltal az elmélet azt bizonyítja, hogy érdemes elemezni a lehetséges korlátokat és hátrányokat, mielőtt mélyebb együttműködést hoznánk létre a kölcsönös előnyök és a gazdasági haszon legmagasabb szintjének elérése érdekében. Más vélemények az ország európai integrációhoz való csatlakozást sürgetnék. A tanulmány azonban amellet érvel, hogy ez mindkét fél részéről jelentős hiba lenne, mivel Ukrajnában alapvető strukturális változásokat kell végrehajtani, mielőtt bármilyen integrációval, különösen az EU-val való mélyebb együttműködésben részt vennének. A rendelkezésre álló adatok alapján Ukrajna gazdasági modelljét és annak fejlődését pozitív és negatív aspektusaival együtt mutatjuk be, a felzárkózás dimenzióira és a korrupció elleni küzdelemben elért eredményekre összpontosítva, mivel ezek közvetlen kapcsolatban állnak a külföldi tőke beáramlásával és ezáltal az ország versenyképességével. Mivel a gazdasági erő a humán tőkén alapul, ezekről a szempontokról is kitekintést adunk. Mindemellett a komplex mutatószám létrehozása után az ukrainai eredményeket összehasonlítjuk a nyugat-balkáni országok eredményeivel, amelyek szintén az EU-tagságra törekednek.

A második részben a hangsúly inkább a nem gazdasági elméletekre és szempontokra helyeződik. Először a belső problémákat elemezzük. Konkrétan Ukrajna identitáskeresési problémáját és az ország keleti oldalán kialakult konfliktus fő mozgatórugóit. Továbbá, a 3. alhipotézist vizsgálva, Ukrajna biztonsággal kapcsolatos kihívásait soroljuk fel a függetlensége óta fennálló biztonsági dilemmája mellett (Posen, 1993). Másrészt a NATO jelenlegi létezésének szükségességét, valamint aktuális kihívásait is vizsgálni fogjuk, mivel a NATO keleti szomszédjaival való kapcsolatainak megértése (Casier, 2015) ukrán szempontból nélkülözhetetlen. A főbb globális szereplők Ukrajnában betöltött szerepét is elemezni fogjuk.

Az elsődleges gazdasági eredmények és különösen a létfontosságú strukturális változások nem érhetők el biztonságos környezet nélkül, ami az EU és az ukrán fél számára is jelentős fontosságú lenne. Ez a rész főként kvalitatív elemzésből fog állni. Az ilyen típusú elemzés elsősorban a feltáró szempontokra összpontosít, betekintést nyújt egy problémába, feltárja a tendenciákat, és mélyebbre merül. A geopolitikai kihívások miatt elképzelhetetlen, hogy a gazdasági együttműködés e kihívások megoldása (Gretskiy, Treshchenkov és Golubev, 2014) és szoros katonai szövetség nélkül jöjjön létre. Kapcsolódó kérdések a témához: A 21.

században mely integrációk a lényegesebbek és relevánsabbak? A gazdasági vagy a katonai együttműködések? A NATO egy nemzetközi rezsimnek tekinthető? Addig fog működni, amíg az USA már nem lesz érdekelt a létezésében? Pillanatnyilag Ukrajnában egy évtizede identitáskereső válság zajlik, és az EU-ban is hasonló folyamat kezdődik belső viták alapján. Ezért ezeknek a biztonsági aggályokkal kapcsolatos kérdéseknek a megválaszolása segíthet tisztázni a képet mindkét oldalon, ami hosszú távon megnyitja és megteremti a lehetőséget a szorosabb gazdasági együttműködésre.

A disszertáció záró részében a komplex interdiszciplináris elemzés eredményeként a nemzetközi gazdaságtan és a politikai kapcsolatok területén meghatározható Ukrajna jelenlegi helyzete és lehetőségei. Ezek az eredmények konkrét javaslatokat jelenthetnek Ukrajna vezetői számára az ország Európához való közelítésére, nemcsak politikai, hanem gazdasági szempontból is. A cél egy iránymutatás vagy ellenőrző lista létrehozása az egységes piaccal szoros gazdasági kapcsolatokra törekvő kormányok számára.

A kutatás egyik figyelemre méltó korlátja, hogy csak gazdasági és geopolitikai szempontokat vesz figyelembe, és nem elemzi például az intézmények minőségét. Lényeges azonban megemlíteni, hogy a javasolt interdiszciplináris megközelítéssel szemben is vannak aggályok. Az interdiszciplináris szemlélet sokkal időigényesebb, és több területen is szakértelmet feltételez, ami szintén korlátot jelenthet ugyanezen módszertan jövőbeni alkalmazása szempontjából. Másrészt ebben a konkrét esetben a részletes és pontos elemzés átfogó eredményekhez vezethet. Vannak olyan speciális esetek, amelyek megkövetelik ezeket az informatív megközelítéseket. Az ukrán eset egyedi eseményei képviselik azokat a sajátos jeleket, amelyek interdiszciplináris elemzést igényelnek. Úgy tűnik, hogy ez lehet a legmegfelelőbb módszer az ország általános kihívásainak megértéséhez.

1.2 Elméleti háttér

A dolgozat témájának tudományos háttérét illetően a következő fogalmak és elméletek sorolhatók fel: Európai integráció, opportunizmus, kritikus csomópontok, gazdasági integráció, gazdasági integrációs érettség, pályafüggőség, gazdasági populizmus, nemzetközi rezsimelmélet, hegemon stabilitás, biztonsági dilemma. Már ez a felsorolás is jelzi, hogy mennyire interdiszciplináris lesz ez a tanulmány. Ez a fejezet összefoglalja a vonatkozó szakirodalmat, és bemutatja az elméletek és a disszertáció közötti kapcsolatot.

Először is, a gazdasági együttműködés a nemzetközi együttműködés olyan formája, amelynek célja az ipari, pénzügyi, kereskedelmi és technológiai erőforrások cseréje, amely

minden résztvevő szereplő számára gazdasági fejlődést és nyereséget eredményez (Snidal, 1991). A gazdasági integrációk e célok elérésének eszközei. Ezeknek az integrációknak mindig van politikai vetülete, mivel az együttműködés ezen formái elsősorban politikai okokból jönnek létre. Viner szerint "a politikai akarat a vámunió és az integrációk elsődleges tényezője" (2014). Másrészt a nem versenyképes termékek esetében a fenntartható együttműködés érdekében figyelembe kell venni a kereskedelmi akadályokat. Ez a tanulmány azt állítja, hogy ez a helyzet Ukrajna esetében nagyon valószínű, mivel egyes iparágak további védelemre szorulnak, és nem lesznek versenyképesek az európai egységes piacon. Az elmúlt tíz év volatilis makrogazdasági teljesítményének eredményeként az ország munkaerőköltsége jelentősen csökkent, ami lényeges komparatív előnyt jelenthet. Az egyik fő hangsúlyt erre kell helyezni. Másrészt 2014 óta az ukrán kormány részéről is kimutatható a politikai akarat a mélyebb gazdasági együttműködésre, ami e célok megvalósításához vezethet.

Az összekapcsolódások mélyen befolyásolják a fő struktúrákat az együttműködési folyamat során, ami hosszú távon egyesíti a különböző egységeket (Perroux, 1955). Az 1960-as évek elején Balassa (2013) lényeges különbségtételeket tett a gazdasági integráció különböző szintjei között. Ő is úgy definiálja az integrációt, mint "olyan folyamatot, amely olyan szabályozásokat tartalmaz, amelyek célja a különböző nemzetállamokhoz tartozó gazdasági egységek közötti megkülönböztetés megszüntetése". Egy másik fontos megkülönböztetés az integráció és az együttműködés között történik. A szerző szerint az együttműködésnek enyhébb jelentése van, és elsősorban a megkülönböztetés mérséklését célozza, a gazdasági integráció folyamata azonban "annak megszüntetését vonja maga után". Érdeemes megjegyezni, hogy amikor egy integráció eléri a gazdasági unió szintjét és közös piaccal működik, a gazdasági haszon további forrásait lehet felsorolni, mint például a munkaerő mobilitása, a fiskális és monetáris politikák koordinálása és a jobb jövedelemelosztás (El-Agraa, 1989). Ezért a gazdasági együttműködés és a regionális integráció fontossága meghatározó. A közép- és kelet-európai országok számára a kommunizmus bukása után nem volt más természetes alternatíva, mint az EU-hoz való csatlakozás (Jovanovic, 2006). A keleti partnerség országainak esete jóval másabb volt, mivel közvetlenül a Szovjetuniótól váltak függetlenné, más státuszban kezdték. Ez nem jelenti azt, hogy az EU-val való együttműködésük ne eredményezne gazdasági nyereséget mindkét fél számára. A regionális gazdasági integrációk másodlagosnak tűnnek, a megállapodások mindig közös kompromisszumok révén jöhetnek létre (Jovanovic, 2007). Ukrajna esete is hasonló eredményt mutathat, hiszen egyes stratégiai iparágak védelme elkerülhetetlen lesz, de az EU-

val való gazdasági együttműködés elmélyítése összességében elsődleges szükséglet a jelentős gazdasági növekedéshez.

Az európanizáció fogalma a politikai gazdaságtani iskolához és a nemzetközi kapcsolatok iskolájához egyaránt köthető, mivel a politika, a gazdaság és a nemzetközi kapcsolatok különböző aspektusait foglalja magában. Ebben a tanulmányban leginkább az integrációs elmélethez fog kapcsolódni, mivel formális és informális szabályokat, eljárásokat, politikai paradigmákat, stílusokat és cselekvési módokat épít fel, terjeszt és intézményesít, valamint megosztja azokat a hiedelmeket és normákat, amelyek később a struktúrákat és politikákat azonosítják (Radaelli, 2000). Az európanizálódás elsősorban politikai fogalom, de a folyamat végén a gazdasági kapcsolatokra is kihatással van. Ukrajna esetében a folyamat végén a végső cél a gazdasági nyereség lenne, de a politikai elkötelezettség már az új kormány hatalomra kerülése óta létezik. Nem egyszerűen az európai regionális integráció vagy konvergencia szinonimája, hanem kiterjedhet a történelemre, a kultúrára, a politikára, a társadalomra és a gazdaságra. Az EU-val való mélyebb gazdasági együttműködés esetében az európai szemlélet elengedhetetlen, és jelenleg ez az a központi szempont, amely Ukrajnában hiányzik.

Az európanizálódás sok esetben az uniós politikák nemzeti szintre történő letöltését, és ezzel párhuzamosan a nemzeti preferenciák uniós szintre történő feltöltését jelenti (Börzel & Risse, 2000). Ukrajna konkrét esetében az integráció és a mélyebb együttműködés mindkettőt jelentené. Az ország mérete és gazdasági potenciálja miatt van mozgástér. Másrészt, mivel a csatlakozás jelenleg nincs napirenden, mindkét fél a növekedési előnyök maximalizálásában és a hátrányok minimalizálásában érdekelt. Ebben a konkrét esetben mindkét fél érdekeinek meg kell felelni a hosszú távú, hatékony és fenntartható együttműködés megteremtéséhez. Az európanizálódás sok szempontból az európai gazdasági és politikai térhez való csatlakozást jelenti. A KKE országok esetében ez egyben az Európához való visszatérést is jelentette. Az ukrán eset ilyen szempontból is mutatja egyediségét, hiszen soha nem tekintette magát igazán Európa részének. Az ő esetük tehát nem a visszatérés, hanem az Európába való megérkezés lenne. Véleményem szerint az európanizálódás folyamata olyan strukturális változás, amely érinti a politikákat, az intézményeket, a gazdasági szereplőket és az érdekcsoportokat. Az európai politikai és gazdasági struktúrák mélyebb integrációját eredményezi, ami az ország és az egész lakosság számára jelentős fejlődést és anyagi nyereséget eredményezhet.

A történeti institucionalizmushoz tartozik két további kulcsfogalom: az útfüggőség és a kritikus csomópontok. Fioretos (2011) leírása szerint ez "olyan folyamatra utal, amelyben az adott időpillanat (gyakran kritikus pont) után uralkodó struktúra olyan módon alakítja a későbbi

pályát, hogy az alternatív intézményi konstrukciók győzelme lényegesen kevésbé valószínű, beleértve azokat is, amelyek a standard várható hasznosság modell szerint hatékonyabbak lennének". Acemoglu és Robinson rámutat arra, hogy "a történelem nem sorsszerű", és az ördögi körök nem megszakíthatatlanok" (2013). A kritikus fordulópontok megfelelő lehetőségeket kínálnak a "formabontásra",-amelyeket vagy megragadnak, vagy nem. Rövid szüneteket jelentenek a "normális" történelmi folyamatban, amelyek során "a politikai cselekvésre gyakorolt strukturális (azaz gazdasági, kulturális, ideológiai és szervezeti) hatások viszonylag rövid időre jelentősen enyhülnek". A kritikus fordulópontok "attól függenek, hogy az egymással szemben álló erők közül melyik lesz sikeres, mely csoportok lesznek képesek hatékony koalíciót alkotni, és mely vezetők lesznek képesek az eseményeket a maguk javára strukturálni".

Ez a munka az integrációs érettség irodalmában kíván elhelyezkedni, ami azt jelenti, hogy egyetértek a meglévő koncepcióval, de ezzel párhuzamosan szeretném tovább bővíteni annak földrajzi kereteit a posztszovjet térségre. 'Az integrációs érettség az integrációból származó előnyök maximalizálásának, valamint a költségek és hátrányok minimalizálásának képessége. A költségek és hasznok egyensúlya mérhető. Ha a tagság pozitív összegű játék, az ország nyerhet vagy profitálhat belőle (Palánkai, 2011, 378. o.). A csatlakozási kritériumok a minimális tagsági kritériumokat határozzák meg, míg az érettségi kritériumok jóval túlmutatnak ezen, és a sikeres és hatékony integráció általános kritériumait vizsgálják, amelyek a csatlakozás előtt és után mérhetők (Palánkai, 2006).

Palánkai Tibor (2010) szerint a gazdasági integráció érettségét a következő lényeges szempontok alapján lehet meghatározni: működő piacgazdaság, versenyképesség, makrogazdasági stabilitás, konvergencia és finanszírozási képesség. A működő piacgazdaság a koppenhágai kritériumok egyike. Feltételezi a piaci szereplők szabad mozgását és a piaci viszonyok által meghatározott árakat. A versenyképesség szintén részben csatlakozási kritérium volt, amíg újra nem fogalmazták. Azt a nézetet fejezi ki, hogy az új tagoknak képesnek kell lenniük arra, hogy megbirkózzanak az uniós piacok versenyképességével és versenyezzenek más európai vállalkozásokkal. Ezt azonban rugalmasan kell elemezni mikro- és makro-megközelítéssel; az országok társadalmi, gazdasági és intézményi rendszereikkel versenyeznek. A makrogazdasági stabilitás kulcsfontosságú ahhoz, hogy az integrációból származó előnyökhöz jussunk. A konvergencia szükséges a csatlakozás negatív következményeinek elkerülése érdekében. Egyetértek a létrehozott szempontokkal, mivel ezek nem csak egy nemzet gazdaságának makrogazdasági szempontból való felkészültségét veszik figyelembe, hanem az átmenetre és az átalakulási folyamatokra is összpontosítanak. Ukrajna

esetének tárgyalása az elmélet egyedülálló bővítését eredményezi, gazdagítva a szakirodalmat, mivel egy új régiót új keretrendszerrel mutat be és elemez.

A gazdasági együttműködés és a hatékony regionális integrációk létezésének kérdése már nem kérdőjelezhető meg, hiszen az elmúlt 30 év során elkerülhetlenné vált az ezekben való részvétel. Mégis, az együttműködés fő motívuma és mozgatórugója megkérdőjelezhető. Sokkal inkább a gazdasági haszon és a növekedés, mint a normák és értékek terjesztése volt a cél. Ez igaz a rendszer létrehozóira (regionális hegemonok) és a résztvevőkre is. Az ukrán eset alátámasztaná ezt a nézőpontot, hiszen jelenleg mindkét fél gazdasági hasznának és érdekeinek maximalizálásában érdekelt.

A rezsimelemzés és a hegemon stabilitás a politikai közgazdasági iskola része. A tanulmányban nem csak a realista, de az institucionalista megközelítést is vizsgáltuk. Keohane szerint például a rezsimek a nemzetközi rendszer alapvető összetevői, és elősegítik a nemzetközi gazdaság hatékonyságát. A realista megközelítés szerint azonban ezeket az intézményeket önérdekű államok hozzák létre, amelyek inkább saját érdekeiket védik, mint a közösség kollektív érdekeit. Ennek ellenére maga a rendszer egy idő után önálló életet kezd élni, függetlenül attól, hogy eredetileg ki hozta létre (Keohane, 1984). Robert Gilpin szerint különbséget lehet tenni egy normán, egy szabályrendszeren vagy egy konkrét intézményen alapuló nemzetközi rezsimek között. Azzal is érvel, hogy a rend megteremtéséhez mindig szükség lesz egy hegemonra. A hegemon stabilitáselmélettel foglalkozó tudósok szerint nem a hatalmi egyensúly, hanem a hierarchia teremti meg a rendet (Waltz, 1979). Ezeknek az elméleteknek az értékelése kulcsfontosságú lesz ahhoz, hogy megértsük Ukrajna helyzetét a nemzetközi mezőn.

Érdeemes megemlíteni, hogy a populizmust a politika opportunisták megközelítésének tekintik, hogy a választók kedvében járjon (Weyland, 2017). Egy másik magyarázat szerint a gyenge államok és kormányzás mindig lehetőséget teremt a felkelést motiváló frusztrációnak (Patrick, 2006). "Opportunizmus", amely olyan viselkedésre vagy hozzáállásra utal, amely a lehetőségek vagy helyzetek kihasználására irányul, gyakran az elvekre vagy etikára kevésbé vagy egyáltalán nem tekintettel. A politikában például az oportunizmus utalhat egy politikus hajlandóságára, hogy kizárólag politikai haszonszerzés vagy személyes haszonszerzés céljából megváltoztatja álláspontját vagy csatlakozik egy bizonyos csoporthoz vagy ideológiához. A fent említett fogalmak segítségével érthetővé válik az ukrán politika, amely az elmúlt évtizedben a gazdasági élet minden területét behálózta.

A populizmus olyan jelenségnek tekinthető, amely keresztezi a politikai gazdaságtan elméleteit, de önmagában nem külön politikai vagy gazdasági elmélet. A populizmus

jellemzően olyan politikai vezetőket vagy mozgalmakat foglal magában, amelyek azt állítják, hogy az átlagemberek érdekeit képviselik egy korrump vagy nem érintett elittel szemben (Mudde, 2017). Ez sokféleképpen megnyilvánulhat, például a nagyobb gazdasági egyenlőség, a protekcionista kereskedelempolitika vagy a nemzetközi intézmények és megállapodások ellenzése mellett érvelve. Politikai gazdaságtani szempontból a populizmus elemezhető a mögöttes gazdasági és társadalmi mozgatórugói, valamint a gazdaságpolitikára és a gazdasági eredményekre gyakorolt hatásai szempontjából. Például, ahogy Weyland érvel, a populizmus válasz a gazdasági egyenlőtlenségre és a bizonytalanságra (2017), és hogy a populista politikák a konkrét javaslatoktól függően súlyosbíthatják vagy enyhíthetik ezeket a problémákat. Összességében, bár a populizmus nem egy különálló politikai vagy gazdasági szerveződési elmélet, mégis olyan jelenség, amely a politikai gazdaságtan keretein belül tanulmányozható és elemezhető (Kaufman és Stallings, 1991), és Ukrajna esetében fontos szempont, amelyet nem szabad alábecsülni.

A politikai gazdaságtan elméletei továbbá gyakran vizsgálják, hogy az olyan gazdasági tényezők, mint a kereskedelem, a beruházások és az erőforrások elosztása hogyan alakíthatják a nemzetközi kapcsolatokat, beleértve az államok közötti biztonsági dinamikát is. A biztonsági dilemma kulcsfontosságú tényezőnek tekinthető az ilyen elemzésekben, mivel rávilágít arra, hogy az államok hogyan követhetnek olyan stratégiákat, amelyek gazdasági vagy katonai hatalmukat olyan módon növelik, hogy aláássák más államok biztonságát, ami potenciális konfliktusokhoz és fegyverkezési versenyhez vezet. Ez nem szigorúan véve politikai közgazdasági elmélet, de a nemzetközi biztonság és konfliktusok szélesebb körű politikai közgazdasági elemzéseinek egyik összetevőjének tekinthető.

A biztonsági dilemma a nemzetközi kapcsolatok és a biztonságtudományok egyik fogalma, amely az államok közötti stratégiai kölcsönhatásokat elemzi, és azt, hogy az egyik állam biztonságának fokozására irányuló lépései hogyan vezethetnek akaratlanul mások biztonságának fokozódásához. Posen szerint biztonsági dilemmáról akkor beszélünk, ha a támadó és a védekező katonai erők többé-kevésbé azonosak (Posen, 1993). Jervis szerint a biztonsági dilemma olyan helyzet, amelyben egy állam a saját biztonságát úgy próbálja növelni, hogy ezzel mások biztonságát csökkenti (1978). Összességében, bár a biztonsági dilemma önmagában nem politikai közgazdasági elmélet, integrálható a tágabb politikai közgazdasági elemzésekbe, hogy betekintést nyújtson a gazdaság és a biztonság közötti összetett egymásra utaltságára a nemzetközi kapcsolatokban. Az ukrán esetben ennek az elméletnek különleges szerepe van. Posen már 1993-ban előállt az elmélettel, és figyelmeztette a politikai vezetőket, hogy ez a jelenség Ukrajnában később konfliktushoz vezethet.

3 Módszertan

3.1 A kutatás felépítése

A módszertan egy tudományos dolgozat alapvető része, mivel világos és szisztematikus megközelítést biztosít a kutatás elvégzéséhez, az adatok gyűjtéséhez és elemzéséhez, valamint a következtetések levonásához. A megalapozott módszertan segít biztosítani a tanulmány érvényességét és megbízhatóságát, és lehetővé teszi más kutatók számára, hogy megismételjék vagy az eredményekre építsenek. Központi hipotézisem az, hogy *Ukrajna az ország gazdasági és geopolitikai kihívásai miatt távol áll attól, hogy a keleti partnerség minden előnyét kihasználja annak ellenére, hogy 2014 óta jelentősen megnőtt a politikai akarat és elkötelezettség az ország európai orientációja iránt.* Egyrészt kvantitatív számadatok kerülnek bemutatásra és elemzésre. Ezzel párhuzamosan kvalitatív elemzést, jelentéseket és szakirodalmat is bemutatunk, ami egy olyan vegyes módszertani megközelítést eredményez, amely a szélesebb perspektíva elérése érdekében mindkét módszert különböző fázisokban foglalja magában.

A kvantitatív megközelítés bizonyítási előnye, hogy az eredmények érvényesek, megbízhatóak és nagyobb populációra általánosíthatók (Chor, 2010). A dolgozat a Világbank és az OECD adatbázisai alapján összetett indexeket kíván használni az elemzéshez, ami megbízhatóbb eredményeket eredményez. Másrészt, amikor az emberi viselkedésről vagy más, nehezen meghatározható témákról van szó, a számok kevésbé használhatók, mivel számos ilyen szempont nem számszerűsíthető. A kvalitatív kutatás (Kelle, 2006) mélyreható előnye, hogy esettanulmányok készítésével képes elemezni a társadalmi körülményekre vonatkozó leíró adatokat. Ezek a tanulmányok könnyen megismételhetők vagy általánosíthatók a népesség egy részére. Ebben a munkában vegyes módszertan kerül bemutatásra, amely összehangolja a kvalitatív és kvantitatív módszereket, mivel Ukrajna sajátos esete a jelenlegi körülmények miatt ezt a megközelítést igényli.

Az első alhipotézis esetében - *ha Ukrajna mélyebb gazdasági együttműködést szeretne kialakítani az EU-val, akkor az országnak javítania kell gazdasági érettségét-felkészültségét a gazdasági nyereség és előnyök maximalizálása érdekében* - a gazdasági integrációs érettség elméletét és annak módszertani modelljét fogjuk használni, amelyet eredetileg a közép- és kelet-európai országok számára alkottak meg. Ez a dolgozat a meglévő módszereket és az elmélet földrajzi kereteit bővíti, és ezzel párhuzamosan egy további szempontot is hozzáad az elemzési mátrixhoz. A működő piacgazdaság, a versenyképesség, a konvergencia, a makro-stabilitás, a finanszírozási képesség mellett a geoökonómia és a biztonsággal kapcsolatos

tényezők alapján kerülnek majd értékelésre. Az elemzés időkerete a 2006 és 2019 közötti időszak lesz. Palánkai Tibor munkássága központi szerepet játszott az integrációs érettség mint tudományág módszertani fejlődésében (2004). Kezdetben a kritériumokat a közép- és kelet-európai tagállamok sajátosságai szerint alakították ki. Ezek alapján lehetett megítélni, hogy egy tagállam készen áll-e az integrációhoz való csatlakozásra. Az elmélet kiterjesztése a keleti partnerség országaira világos képet adhat arról, hogy a részt vevő országok és az EU milyen előnyökkel járhat az együttműködésből. Milyen körülmények között lenne lehetséges mindkét fél előnyeinek és gazdasági növekedésének maximalizálása? E kérdés megvitatásával és a gazdasági kormányzásra vonatkozó konkrét javaslatokon alapuló átfogó válasz megadásával a disszertáció relevanciája nagyobb lesz, eredményei pedig időtállóbbak lesznek.

Mielőtt felsorolnánk a tanulmány következő részét, fontos megérteni, hogy a Nyugat-Balkán és Ukrajna között számos hasonlóság van. Először is, mind a Nyugat-Balkán, mind Ukrajna gazdag történelemmel és kultúrával rendelkezik, amelyet a földrajzi és geopolitikai helyzetük alakított. Mindkét régiót különböző birodalmak - például az Oszmán és az Orosz Birodalom - befolyásolták, illetve konfliktusos és politikailag instabil időszakokat éltek át. Emellett sokszínű, eltérő etnikai és vallási háttérrel rendelkező lakossággal rendelkeznek. Ez a sokféleség néha feszültségekhez és konfliktusokhoz vezetett, különösen azokban a régiókban, ahol a különböző csoportok koncentrálnak. Valószínűleg a legfontosabb szempont az, hogy mindkét régió kifejezte az Európai Unióval való szorosabb integráció iránti vágyát. A nyugat-balkáni országok jelenleg tárgyalásokat folytatnak az EU-hoz való csatlakozásukról, míg Ukrajna 2014-ben társulási megállapodást írt alá az EU-val (Dragneva és Wolczuk, 2014). Ezek az országok is nagymértékben függenek az importált energiától, különösen az Oroszországból származó földgáztól. Ez a függőség mindkét régiót sebezhetővé tette az ár ingadozásokkal és az ellátási zavarokkal szemben, és politikai konfliktusok forrása volt. Végül, de nem utolsósorban az elmúlt években jelentős gazdasági kihívások merültek fel, többek között a lassú növekedés, a magas munkanélküliség és a korrupció. Mindkét régió olyan problémákkal is küzdött, mint a nem megfelelő infrastruktúra, a korlátozott külföldi befektetések és a gyenge kormányzás.

Összességében elmondható, hogy bár a Nyugat-Balkán és Ukrajna különböző régiók, amelyek sajátos kihívásokkal és sajátos jellemzőkkel rendelkeznek, történelmük, kultúrájuk, valamint gazdasági és politikai hátterük tekintetében hasonlóságokat mutatnak. A legfontosabb, hogy a nyugat-balkáni országoknak van a legnagyobb esélyük az uniós tagságra, mivel korábban kezdték meg a folyamatot, mint Ukrajna, ezért gazdasági fejlődésük tökéletes példakép lehet a posztszovjet térség számára.

A második alhipotézis (*a közelmúltbeli politikai szándék ellenére Ukrajna nem kaphat gyorsított EU-tagságot és nem érdemes előnyben részesíteni a nyugat-balkáni országokkal szemben, mivel gazdasági szempontból kevésbé érett*) esetében statisztikai módszertant alkalmazunk, és egy összetett mutatót hozunk létre. Ennek a folyamatnak a célja, hogy mélyebben megértsük az Ukrajnában zajló integrációs folyamatot. Mivel egyetlen változó nem tudja teljes mértékben jellemezni ezt, érdemes egy olyan összetett mutatót létrehozni, amely az integráció érettségét meghatározó releváns mutatókat tömöríti. A statisztikai folyamat az OECD (2008) által kiadott "Handbook on Constructing Composite Indicators" című kézikönyv alapján készül. Az összetett mutató létrehozása lehetővé teszi az országok könnyebb összehasonlítását és skálázását, miközben mély és összetett képet kapunk. Egyetlen változóval dolgozni általában könnyebb, mint több mutató között hasonló tendenciákat azonosítani (OECD, 2008). A fent említett szempontok alapján az újonnan létrehozott mutató a Palánkai-faktorok egyes részeit képezi le.

Végül, de nem utolsósorban, a harmadik hipotézis esetében (*ha Ukrajna nem tudja leküzdeni a biztonsággal kapcsolatos aggodalmait és kihívásait, akkor az ország részvétele semmilyen gazdasági vagy katonai együttműködésben nem valósulhat meg*) az amúgy is komplex elemzések egy további biztonsági szemponttal bővülnek, amelyre az ukrán eset egyedisége miatt van szükség. Ehhez a hipotézishez kvalitatív elemzést fogunk használni, mivel ez a nemzetközi kapcsolatokban a legmeghatározóbb empirikus módszer, amely a biztonsággal kapcsolatos kihívásokra terjed ki. A kvalitatív módszertan nagy rugalmassággal és alkalmazhatósággal rendelkezik: a modern történelem szinte minden jelentős nemzetközi eseményéről létezik szöveges feljegyzés. A kvalitatív kutatás emellett lenyűgöző magyarázó betekintést, szigorúságot és megbízhatóságot nyújt (Moravcsik, 2014); ezért a harmadik hipotézist ezzel a módszertannal fogjuk tárgyalni a politikai gazdaságtan elméleteinek szempontjai alapján, mivel Ukrajna esetében úgy tűnik, hogy a gazdasági növekedés és fejlődés nem érhető el a biztonsági problémák megoldása nélkül. Az ország keleti területén a fegyveres konfliktus kirobbanása óta a biztonsági kérdés fontos szerepet játszik. De összességében a biztonsági dilemma már a függetlenség óta létezik az országban. Másrészt a NATO jelenlegi létezésének szükségességét és a kihívásait is vizsgálni fogjuk, hiszen a NATO keleti szomszédjaival való kapcsolatainak megértése (Casier, 2015) ukrán szempontból nélkülözhetetlen. A főbb globális szereplők Ukrajnában betöltött szerepét szintén tárgyalni fogjuk ebben a részben.

3.2 Kompozit indikátor létrehozása

Az összetett mutatók, amelyek több egyedi mutatót egyesítenek egyetlen számértékké, egyre népszerűbb eszközzé váltak az összetett jelenségek mérésére és összehasonlítására különböző entitások és időszakok között. Széleskörű használatuk ellenére ezek a mutatók erősségeket és gyengeségeket is mutatnak, amelyeket gondosan mérlegelni kell. Ebben a részben az összetett mutatók előnyeit és hátrányait fogjuk megvitatni, a hasznosságukra és a lehetséges buktatókra is kitérve.

Az összetett mutatók egyik legjelentősebb erőssége az, hogy képesek egyszerűsíteni az összetett információkat, ezáltal hozzáférhetőbbé téve azokat a politikai döntéshozók, a kutatók és a nagyközönség számára. Azáltal, hogy számos egyedi mutatót egyetlen értékke egyesítenek, az összetett mutatók megkönnyítik a vizsgált jelenségek könnyebb megértését és összehasonlítását. Az összetett mutatók emellett hatékony kommunikációs eszközként szolgálnak, mivel kiemelik a legfontosabb kérdéseket és tendenciákat. Segítenek az érdekelteknek abban, hogy az adott probléma lényeges szempontjaira összpontosítsanak, és azonosítani tudják azokat a területeket, amelyek figyelmet vagy javítást igényelnek. Az összetett mutatók lehetővé teszik továbbá a különböző entitások, például országok vagy régiók és időszakok közötti összehasonlítást, ami értékes lehet a legjobb gyakorlatok azonosítása, az előrehaladás nyomon követése és a fejlesztési célok kitűzése szempontjából. Az összetett mutatók másik előnye a többdimenziós jellegük, amely lehetővé teszi, hogy a különböző dimenziók beépítésével részletes képet adjanak a mért jelenségről. Ez a szempont különösen fontos az olyan összetett, sokrétű kérdések esetében, mint a fenntartható fejlődés vagy az életminőség, amelyeket egyetlen mutatóval nem lehet megfelelően bemutatni.

Előnyeik ellenére az összetett mutatóknak számos gyengeségük van. Először is, az alapul szolgáló adatok minősége és rendelkezésre állása döntő szerepet játszik az összetett mutató pontosságának és megbízhatóságának meghatározásában. A pontatlan, megbízhatatlan vagy hiányos adatok félrevezető vagy torz eredményekhez vezethetnek, ami végső soron a mutató hatékonyságát is befolyásolja. Az összetett mutatók másik gyenge pontja az egyes mutatókhoz való súlyok hozzárendelésének szubjektivitása és esetleges torzítása. A különböző súlyozási sémák eltérő rangsorokat vagy következtetéseket eredményezhetnek, ami kihívássá teszi az egyes összetevők legmegfelelőbb súlyának meghatározását. Továbbá az összetett mutatók túlságosan leegyszerűsíthetik az összetett jelenségeket azáltal, hogy egyetlen számértékre redukálják azokat, és így potenciálisan figyelmen kívül hagyhatják a különböző tényezők

közötti fontos árnyalatokat és kölcsönhatásokat. Ez a túlzott leegyszerűsítés a mutatók félreértelmezéséhez és helytelen használatához is vezethet, különösen, ha rangsorolási vagy teljesítményértékelési célokra használják. Az összetett mutatók kialakításához használt módszertanok és adatforrások átláthatóságának hiánya szintén jelentős hátrányt jelenthet. Az elégtelen átláthatóság megnehezítheti a felhasználók számára a szerkesztési folyamat megértését és az összetett mutató megbízhatóságának értékelését. Végül, több mutató összesítése révén az összetett mérőszámok elfedhetik az egyes összetevők teljesítményét, ami akadályozza a fejlesztést igénylő konkrét területek azonosítását.

Összefoglalva, az összetett mutatók értékes előnyöket kínálnak, mint például az egyszerűsítés, a kommunikáció, az összehasonlíthatóság és a többdimenziós jelleg. Ugyanakkor jelentős gyengeségeik is vannak, többek között az adatminőséggel és az adatok elérhetőségével kapcsolatos aggályok, a súlyozás szubjektivitása, a túlzott leegyszerűsítés és a lehetséges félreértelmezés. Az összetett mutatók hatékony használatához tisztában kell lennünk ezekkel a korlátokkal, és biztosítani kell az átláthatóságot az összeállítás során. Döntő fontosságú, hogy az összetett mutatókat más információforrásokkal együtt használjuk a döntések meghozatalakor vagy a következtetések levonásakor, ahelyett, hogy kizárólag rájuk támaszkodnánk. Ezért a használt módszertannak csak egy részét képezi, és elsősorban az ukrán gazdasági eredmények nyugat-balkáni adatokkal való összehasonlítását segíti a dolgozatban.

Első lépésként a változókat az integrációs érettségi szakirodalom alapján választottuk ki, de az adatok elérhetősége is fontos szerepet játszott. Az időkeretet a rendelkezésre álló adatok alapján választottuk ki, hogy kiegyensúlyozott adathalmazt kapjunk, így az elemzett időkeret 2006 és 2019 között van. Másrészt 2020-tól kezdődően a COVID19 járvány minden országra nagy hatással volt, ami rontotta az összképet, ezért a 2020-as és 2021-es adatokat nem értékeljük. Az ukrán adatokat mind az öt nyugat-balkáni ország eredményeivel összehasonlítjuk: Albánia, Bosznia-Hercegovina, Montenegró, Észak-Macedónia és Szerbia adataihoz. Ezek azok az országok, amelyek hasonló gazdasági helyzetben vannak, mint Ukrajna. Ezek nem posztszovjet, hanem posztjugoszláv posztszocialista országok, hasonló jellemzőkkel.

Ráadásul a legtöbbjük már tagjelölt státusszal rendelkezik; alapvetően a folyamatban lévő belső gazdasági folyamatok nagyon hasonlítanak az ukrainaiakhoz. Ez a leglényegesebb oka annak, hogy Ukrajnát ezekhez az országokhoz hasonlítjuk.

Ez az összetett mutató alkalmas arra, hogy öt gazdasági kritérium és 16 mutató alapján megmutassa ezen országok általános gazdasági integrációs érettségét az EU-hoz való csatlakozáshoz. A kiválasztott változók vitathatóak, azonban a szakirodalom alapján, megbízható forrásokból, és az egyes kritériumokhoz arányosan választottuk ki őket. A módszertan újdonsága, hogy a tagjelölt országok gazdasági felkészültségét és érettségét méri az EU-hoz való csatlakozásra. Hátránya, hogy csak a csatlakozás gazdasági szempontjait méri kvantitatív módon. Az előbbi hátrányt e tanulmány keretein belül nem lehet kezelni; a jövőben a politikai és intézményi szempontokra is létrehozható egy hasonló összetett mutató. Ennek ellenére nyilvánvaló, hogy a gazdasági szempontokat lehet a legobjektívebben mérni. Ez a módszertan a gazdasági szempontok értékelésében lehet a leghatékonyabb. A másik ok az, hogy a gazdasági szempontok szerepe az utóbbi években felértékelődött, mivel egy tagjelölt ország uniós csatlakozásakor nem csak politikai okokat vesznek figyelembe.

4 Eredmények

4.1 Makrogazdasági elemzés

Az írás fontos célja volt Ukrajna gazdasági helyzetének értékelése Palánkai keretrendszerének adaptált változata alapján. Összességében az integrációs elemzés minden kétséget kizáróan kimutatta, hogy Ukrajna jelenleg nem áll készen az európai integrációra, mivel a legtöbb kritériumnak és elvárásnak nem tudott megfelelni. Érdemes megemlíteni, hogy több területen is történtek pozitív változások, például az árliberalizáció, a nemzetközi kereskedelem és az ukrán gazdaság európai normákhoz való közeledése terén. Ugyanakkor még mindig súlyos hiányosságok vannak a versenypolitika, a pénzügyi fenntarthatóság és a makrostabilitás terén, nem is beszélve a szakképzett munkaerő elérhetőségéről, amely a háború befejezése után hatalmas kihívást jelent majd. A tanulmány megállapításai alapján, ha Ukrajna nemzetközi kapcsolatai rendeződnek, a belpolitikai reformok folytatódnak, és a lakosság elkötelezettsége az Európai Unió iránt megmarad, akkor Ukrajnának reális esélye lehet arra, hogy a következő évtized második felében, a béke bevezetését követően Ukrajna területén az EU-hoz csatlakozzon. Az Európai Unió részéről a stratégiai bővítést értékelni kell, és sikeresen át kell vészelné a jelenlegi kihívásokkal teli időszakot. Ukrajnában valóban hatalmas gazdasági potenciál van, de azt 30 évig nem tudták kihasználni. Az azonnali uniós tagság biztosítása további problémákat okozna az ország gazdasági struktúráiban. A legtöbb hiányosságukat meg kell szüntetniük, az EU-nak pedig segítenie és felügyelnie kell őket ebben a folyamatban.

Az összetett mutató értékei azt mutatták, hogy a nyugat-balkáni országok gazdasági integrációs érettsége megváltozott. **Egyértelműen látszik, hogy mely országok növelték jelentősen eredményeiket, nevezetesen Szerbia és Montenegró. Az is egyértelmű, hogy a hat ország közül melyik teljesített a legalacsonyabb szinten (Bosznia-Hercegovina, Albánia és Ukrajna).** Az összetett mutató azt tükrözi, hogy ezen országok számára az uniós csatlakozás egyre fontosabbá vált. Szerbia és Montenegró esetében is látható az uniós csatlakozási tárgyalások pozitív hatása.

Albánia, Bosznia-Hercegovina és Észak-Macedónia esetében több szempontot, például a piac átalakulását és a versenyképességet kell javítani ahhoz, hogy a csatlakozásukat fontolóra lehessen venni (Endrődi-Kovács, 2013). **Szerbia és Montenegró javulást mutatott, de a korrupció szintje, a GDP-hez viszonyított államadósság, a befelé irányuló közvetlen külföldi befektetések alacsony szintje és az IMF-hitelektől való függés továbbra is hátráltatja a gazdasági teljesítményüket.** A bemutatott eredmények összhangban vannak az

EU Bizottság jelentéseivel. Ukrajna esetében a katonai konfliktus ártott a gazdasági fejlődésnek (a 2014-ben kirobbant eseményekre utalva). Az ország még mindig a korrupció magas szintjével küzd, a kis- és középvállalkozások helyzetét erősíteni kell, és a finanszírozás összességében aggasztónak tűnik (nem teljesítő hitelek magas szintje, alacsony nemzetközi közvetlen tőkebefektetések). A statisztikai elemzés eredményeként az eredmények összhangban vannak a vonatkozó szakirodalommal. A bemutatott eredmények azt mutatják, hogy Szerbia és Montenegró nagyon közel áll az uniós csatlakozáshoz. A többi ország esetében azonban érdemi fejlesztésre lesz szükség. **A gazdasági adatokból származó bizonyítékok alapján nem szabad gyorsított csatlakozási lehetőséget biztosítani Szerbia vagy Montenegró helyett Ukrajnának.** Hosszú időbe telt, amíg még ezt az érettségi szintet is elérték. Mivel Ukrajna 2022-ben megkapta a hivatalos tagjelölti státuszt is, ez segíteni fogja őket a reformok folytatásában, hogy később teljes jogú tagságot kapjanak.

Az eredmények alapján kijelenthetjük, hogy a gazdasági intézkedések alátámasztják központi hipotézisünket, és sem Ukrajna, sem a nyugat-balkáni országok nem tekinthetők érettnak az EU-csatlakozásra. Láthatjuk, hogy **Ukrajnában az elemzett időszakban az IFDI összege nem növekedett**, ami minden kormány fontos célja. A munkanélküliségi ráta is mérsékelt szinten stagnált. **A nemzeti valuta masszív infláción ment keresztül**, különösen a Majdan-forradalom után. **A GDP-növekedés és az egy főre jutó GDP vásárlóerő-paritáson számolva nőtt, de nem jelentős mértékben.** A kormány adóssága nem csökkent, de ami még fontosabb, **az IMF-hitelek felhasználása jelentősen megnőtt.** Ezzel párhuzamosan **nőtt a nem teljesítő hitelek száma.** Az elmúlt 3-4 évben az országban régóta várt alapvető változások kezdődtek. Hosszú, áldozatokkal és csalódásokkal teli út áll Ukrajna mögött, de minden képessége és lehetősége megvan a fejlődéshez. A társadalmi-gazdasági helyzet a legtöbb polgár számára még javításra szorul. A munkanélküliség és az árak emelkednek, különösen a lakhatás, a kommunális szolgáltatások, az áram és a gáz árai. Jelenleg a családok jövedelme és az általános egészségügyi problémák a legkritikusabb kérdések a teljes körű háború következtében, nem is beszélve a csökkenő népességről.

Mindent egybevetve, **Ukrajna az integrációs érettség tekintetében tett némi előrelépést, de minden jelenlegi eredménye elmarad a várakozásoktól.** Az ország teljes reformjára irányuló politikai akarat ellenére a valóság az, hogy komoly előrelépés még nem történt. Jelenleg nem felel meg a Palánkai féle értékelési mátrixának öt kritériuma közül egyiknek sem. Néhány figyelemre méltó reformot végrehajtottak, mint például a decentralizációs vagy az oligarcha ellenes program, de ezek eredményei még váratnak magukra. Az összetett

indikátorok eredményei azt is megmutatták, hogy Ukrajna még mindig elmarad a legkevésbé fejlett EU-tagországoktól és a nyugat-balkáni országoktól, amelyek jobb állapotban vannak és gazdaságilag érettebbnek tekinthetők. Ezen eredmények alapján a kutatás első és második alhipotézise elfogadható. Ukrajna nem tekinthető gazdaságilag érett országnak az integrációra, és nem biztosítható számára a gyorsított tagság. Ez nemcsak az EU, hanem Ukrajna számára is jelentős kihívásokat jelentene. Továbbá a politikai szempontok (a folyamatban lévő háború sem) nem kerültek értékelésre, ami további veszélyt jelenthet minden EU-tagállam számára.

4.2 Átfogó értékelése a nem gazdasági szempontoknak

Ami a munka nem gazdasági jellegű kutatását illeti, a cél egy külpolitikai elemzés elvégzése volt, a vezető országok szerepének és érdekeinek megértése. Ukrajna esetében ezek a szereplők az EU és Oroszország. Az USA is stratégiai szerepet játszik, de ez csak katonai jellegű, és mivel a dolgozat tárgya a gazdaság, ezért nem került értékelésre. Kínát is meg kell említeni minden globális kérdés esetében, de ebben a konkrét esetben a szerepe marginális. Legfontosabb céljuk az, hogy versenyezzenek az USA-val a globális vezető pozícióért. Ezért Ukrajna esetében úgy tesznek, mintha semleges álláspontot képviselnének, de aláásnak minden, a helyzettel kapcsolatos amerikai nyilatkozatot. Fő céljuk, hogy Ukrajnában további mezőgazdasági területeket vásároljanak fel, és az elmúlt öt évben sikerrel jártak ezzel. Mindazonáltal a közelmúltbeli földreform miatt az amerikai cégek érdeklődnek az ukrán földek iránt, így verseny van közöttük. Mivel Kína szerepe másodlagos, nem értékeltük a dolgozatban. Ehelyett a három másik szereplőt + Ukrajna legkritikusabb nem gazdasági szempontjait emeltük ki.

Oroszország esetében a fő érdek elég egyértelmű. **Nemzetközi kapcsolataikhoz realista érdekalapú megközelítéssel viszonyulnak**, míg az EU esetében ez inkább értékalapú (vagy legalábbis értékalapúnak tüntetik fel). Oroszország már évtizedek óta használta **a földgázt külpolitikai eszközként**, de jelenleg készek drasztikus lépésekre az energiapolitika tekintetében. Az ő szemszögükből nézve Ukrajna nyugati integrációjával csökken a nukleáris elrettentésük, és hosszú távon ez a **MAD-doktrína felbomlásához vezethet**. Ez komoly hátrányt eredményezne számukra. Ezért kell demonstrálniuk katonai erejüket, hogy megvédjék geopolitikai érdekeiket. Rövid és középtávon megpróbálják aláásni Ukrajna fejlődését, mivel ez precedenst teremtene egy újabb posztszovjet ország számára Oroszország befolyási övezetében. **Ha Ukrajna egyszer virágzó gazdasággá válhat és elérheti a jólétet, az egyértelműen veszélyezteti a jelenleg uralkodó orosz elitet és rendszert.**

Az EU elvesztette a legtöbb érdekérvényesítő potenciálját a nemzetközi kapcsolatokban. Az európai hatalmaknak csak csekély befolyásuk lehet egy olyan konfliktusra, amely ugyanazon a kontinensen zajlik. Egy másik, korábban már értékelt szempont a **NATO nemzetközi rezsim jellege**. Közvetlen amerikai érdekérvényesítő intézményként működik, ahogyan arra az elemzés során rámutattunk. **A hegemon stabilitás elmélet alapján a potyautasság hatékony politikává vált az EU országai számára az elmúlt 30 évben.** Az utóbbi időben magasabb katonai hozzájárulást követeltek tőlük, és a legtöbb nemzet végrehajtotta a szükséges reformokat. **Óriási hiba az EU részéről, hogy a posztszovjet térséggel való együttműködésre nincs egyértelmű koncepció.** A jelenlegi moldovai, grúzai és ukrainai folyamatok mind ezt támasztják alá. Az EU gazdasági lehetőségeket keres Ukrajnában, de világos stratégia nélkül. **A dolgozat eredményei alapján először a Nyugat-Balkán jövőjét kell tisztázni és kialakítani, majd következő lépésként a posztszovjet országok számára világos kereteket kell kialakítani.**

Ezzel párhuzamosan Ukrajna a területén zajló fegyveres konfliktus mellett számos belső problémával küzd. A háború kitörése előtt alapvető kérdés volt az identitáskeresés problémája. **Sok állampolgárnak kettős identitása volt, orosz és ukrán.** A függetlenség 30 éve alatt az ukrán identitás nem tudta uralni a területet. Azonban ahogy az oroszok elkezdték a háborút, főleg az ország keleti részét bombázva, ahol ezek az állampolgárok laktak, ez megváltozott. Az orosz vezetés nem számolt azzal, hogy a helyiek nem támogatják őket Kijev ellen. **Ami még mindig jelentős akadályt jelent, az az oligarchikus rendszer.** A jelenlegi kormány nemrég fogadta el az oligarchák elleni törvényt, de még a végrehajtásra várni kell.

A legkritikusabb kihívás a biztonsági dilemma. A legtöbb szakértő már előre látta ezt a konfliktust jönni. A nemzetközi kapcsolatok orosz felfogása szerint egyetlen ország sem növelheti biztonságát olyan szintre, amely csökkenti más országok biztonságát. Az ukránok szempontjából ez olyan kihívás, amellyel meg kell küzdeniük. A nem gazdasági értékelés eredményeként, beleértve a nyugat-balkáni országokkal való összehasonlítást, az EU és Ukrajna közötti kapcsolatok értékelését, valamint a belső és nemzetközi akadályok elemzését, a 3. hipotézis elfogadható. Mindenekelőtt a folyamatban lévő konfliktust kell rendezni, és nemcsak tűzszünettel, hanem fenntartható békével. Enélkül nem lehet hosszú távú biztonságot teremteni, ami elengedhetetlen lenne a gazdasági jóléthez.

Ami a munka nem gazdasági jellegű kutatását illeti, a cél egyrészt a külső szereplők érdekeinek megértése volt, másrészt az Ukrajna előtt álló belső akadályok bemutatása. Nyilvánvaló, hogy

az amerikai hegemonia csökkenőben van, és egyre több kihívás éri globális vezető szerepüket. Az EU részéről pedig nagyobb hozzájárulást követelnek a biztonságához, mivel a potyautas stratégiájuk már nem támogatott. **A háború kitörése után világossá vált, hogy csak kereskedelmi kapcsolatokkal nem lehet biztosítani a békét, a biztonság szerepe jelentősen megnőtt a nemzetközi kapcsolatokban.** Fontos szempont az is, hogy **az EU-nak egyértelműbb koncepcióra van szüksége a keleti partnerség országaival való bánásmódra.** Oroszország szemszögéből ezek az országok az érdekeltségi övezetük részét képezik, és akár katonai lépésekre is hajlandóak a befolyásuk védelme érdekében. Mindazonáltal Ukrajnában belül is számos aggasztó tényező van. **Az identitáskeresési problémájuk még mindig jelentős kihívást jelent,** és az is nyitott kérdés, hogy az **oligarchikus elit hogyan fog reagálni és viselkedni a háború alatt.** Figyelemre méltó, hogy a jelenlegi helyzet nagymértékben függ a katonai konfliktusok eredményeitől. Az elmúlt 6-7 év már elért eredményei azonban azt mutatják, hogy az ukránok eltökéltek az EU-hoz és potenciálisan a NATO-hoz való csatlakozásban. Ha megkapják a szükséges gazdasági, katonai és jogi támogatást, akkor céljaik megvalósulhatnak, ez csak idő kérdése. Pillanatnyilag azonban ellentmondásos döntés lenne, ha bármilyen együttműködésben gyorsított tagságot biztosítanánk számukra.

4.3 Hozzájárulás a szakirodalomhoz és további kutatási irányok

Fontos megjegyezni, hogy bár a tudományos kutatásnak lehetnek korlátai, mégis döntő szerepet játszik a különböző jelenségek mélyebb megértésében, valamint a közpolitika és a döntéshozatal tájékoztatásában. A tanulmány legfontosabb kutatási korlátai a következők voltak: korlátozott elemzési keret - Ukrajna esetében a geopolitikai szempontokat mélyebben is lehetett volna elemezni, és más nemzetközi kapcsolatok elméleteket is lehetett volna tárgyalni; időbeli korlátok - a COVID hatásait és a teljes körű háború kitörését csak részben sikerült lefedni; az adatok hozzáférhetősége - a világnak ezen a részén az adatgyűjtés mindig kihívást jelent. Vannak azonban olyan általános korlátok, amelyeket a kutatás le tudott küzdeni: a kiszélesített elmélet újrahasználatossága és a számítások reprodukálhatósága más régiókban mutatja ezt.

Nyilvánvaló, hogy az integrációs érettség elméletének már létező szakirodalma még nem tárgyalta Ukrajna, Grúzia és Moldova esetét, de lehetséges csatlakozásuk nemrég vált valósággá. Ukrajna esetének tárgyalása egyedülálló bővítést eredményez, új régióként gazdagítja a szakirodalmat egy új bemutatott és elemzett keretrendszerrel. E munka eredményeként további kutatások végezhetőek a témában. Mindenekelőtt az elfogadott integrációs érettségi értékelés felhasználható más keleti partnerségi országok esetében is. Ezen

eredmények alapján átfogó keretet lehetne létrehozni a tagságra törekvő országok gazdasági felkészültségének értékelésére is. Ezzel párhuzamosan egy hasonló összetett mutatót lehet megismételni a politikai és intézményi szempontok tekintetében. A téma egy másik része, amelyet érdemes lenne kutatni, a kérdés geopolitikai vonatkozásai. Az ukrajnai háború egy idő után proxy-háborúvá vált, ami az egyik legfontosabb jele lehet annak, hogy a nemzetközi rendszer és a nagyhatalmak közötti egyensúly változik. Nyilvánvalóan kihívást jelent az egypólusú rendszerrel szemben, alapvetően egy poszthegemón konfliktusról van szó. De nagyon is lényeges kérdés, hogy az évtized végére két- vagy többpólusúvá válik-e a nemzetközi rendszer. Ebben a munkában nem volt lehetőség e jelentős kérdések megvitatására, de eredményei hozzájárulhatnak a fenti problémákkal kapcsolatos további kutatásokhoz.

Főbb hivatkozások

Åslund, A., 2005. The economic policy of Ukraine after the Orange Revolution. *Eurasian Geography and Economics*, 46(5), pp.327-353.

Åslund, A., 2009. *How Ukraine became a market economy and democracy*. Columbia University Press.

Balassa, B., 2013. *The theory of economic integration* (routledge revivals). Routledge.

Baldwin, D.A., 1993. *Neorealism and neoliberalism: the contemporary debate*. Columbia University Press.

Balcerowicz, L. 2005. *Post-communist transition: some lessons*. IEA Occasional Paper, (127).

Baldwin R. and Wyplosz C., 2004. *The Economics of European Integration*. McGraw Hill, New York.

Belyi, A.V., 2009. Russia-Ukraine Gas Dispute: Soft and Hard Security Issues-A View from Russia. *Oil, Gas & Energy Law*, 7(2). pp.32-45.

Benczes, I., 2016. From goulash communism to goulash populism: The unwanted legacy of Hungarian reform socialism. *Post-Communist Economies*, 28(2), pp.146-166.

Booth, K., 2007. *Theory of world security* (Vol. 105). Cambridge University Press. pp 14-28.

Börzel, T. and Risse, T., 2000. *When Europe hits home: Europeanization and domestic change*. European integration online papers (EIoP), 4(15)

Dragneva-Lewers, R. and Wolczuk, K., 2015. *Ukraine between the EU and Russia: The integration challenge*. Springer.

De Haas, M., 2010. *Russia's foreign security policy in the 21st century: Putin, Medvedev and beyond*. Routledge.

Endrődi-Kovács, V., 2012. Szerbia integrációérettsége. *Délkelet-Európa–South-East Europe. International Relations Quarterly*, 3 (3), pp.1-16.

Endrődi-Kovács, V., 2013b. Bosnia and Herzegovina's way to the European Union. *Délkelet-Európa–South-East Europe International Relations Quarterly*, 4(1), pp.1-8.

Gilpin R. 2004. *Nemzetközi Politikai Gazdaságtan*. BUCIPE, Budapest.

Gilpin, R. 2016. *The political economy of international relations*. Princeton University Press.

Grieco, J.M., 1990. *Cooperation among nations: Europe, America, and non-tariff barriers to trade*. Cornell University Press.

Grieco M. J. 1999. *Realism and Regionalism*, New York, Columbia University Press.

- Jovanović, M.N., 2007. *The economics of international integration*. Edward Elgar Publishing.
- Keohane, R.O. and Nye Jr, J.S., 1973. Power and interdependence. *Survival*, 15(4), pp.158-165.
- Kesarchuk, O., 2008. *The Attitudes and Adaptation Strategies of Oligarchs to Ukraine's Democratization*. Canadian Political Science Association Vancouver, BC.
- Kornai J., 2006. The Great Transformation of Central Eastern Europe, *Economics of Transition*, Vol 14, pp. 207-244.
- Kubicek, P., 2009. Problems of post-post-communism: Ukraine after the Orange Revolution. *Democratization*, 16(2), pp.323-343.
- Ukr_na_porozi...pdf (accessed: 11.12.2021).
- Kulyk, V., 2013. Language policy in Ukraine: What people want the state to do. *East European Politics and Societies*, 27(2), pp.280-307.
- Kulyk, V., 2014. Ukrainian nationalism since the outbreak of Euromaidan. *Ab Imperio*, 2014(3), pp.94-122.
- Kuzio, T., 2005. From Kuchma to Yushchenko Ukraine's 2004 presidential elections and the Orange revolution. *Problems of post-communism*, 52(2), pp.29-44.
- Kuzio, T., 2010. Populism in Ukraine in a comparative European context. *Problems of post-communism*, 57(6), pp.3-18.
- Kuzio, T., 2018. *Populism in Ukraine and Europe: Similar but also different*.
- Kuzio, T., 2019. Theoretical and comparative perspectives on populism in Ukraine and Europe. *European Politics and Society*, 20(4), pp.486-501.
- Lukin, A., 2021. The Russia–China entente and its future. *International Politics* 58, no. 3: 363-380.
- McMahon, R., 2014. *Ukraine in crisis*. Council on Foreign Relations, 5, pp.8-21.
- Matsiyevsky, Y., 2018. Revolution without regime change: The evidence from the post-Euromaidan Ukraine. *Communist and Post-Communist Studies*, 51(4), pp.349-359.
- Mearsheimer, J.J., 2014. Why the Ukraine crisis is the West's fault: the liberal delusions that provoked Putin. *Foreign Affairs*, 93, pp.77-92.

- Nagy S. Gy., 2017. *Integration profile research methodology, in the case of Brazil and MERCOSUR*, In: XXXV International Congress of the Latin American Studies Association. 2017. pp.20-33.
- OECD. 2008. *Handbook on Constructing Composite Indicators – Methodology and User Guide*, Retrieved from <http://www.oecd.org/std/42495745.pdf>.
- Palánkai T. 2004: *Economics of Enlarging European Union*, Akadémiai kiadó, Budapest.
- Palánkai, T. 2006. Theoretical relevances of our integration maturity. *Pénzügyi Szemle/Public Finance Quarterly*, 51(3), 302–319.
- Palánkai T., 2010. Evaluation of EU membership of the New Member States, Hungary after Five Year Membership. *Köz-gazdaság*. 2010(3), Special Issue.
- Palánkai Tibor. 2011. *A globális és regionális integráció gazdaságtana*. Budapest. Akadémiai Kiadó
- Palánkai T. 2014. *Economics of Global and Regional Integration*, Akadémiai kiadó, Budapest
- Palánkai T. 2017. Javaslat az integrációelmélet újragondolására, *Európai Tükör*, A Nemzeti Közszolgálati Egyetem tudományos folyóirata, Vol 20 (1), pp.25-47
- Palánkai T., 2018. The Role of Nations in the European Integration Processes, *Foreign Policy Review*, Vol 11, pp.7-21.
- Posen R. B. 1993: *The Security Dilemma and Ethnic Conflict*, *Survival* 35, no. 1: pp.27-47
- Posen, B.R., 2014. European Union security and defense policy. *The Realism Reader*, 15(2), p.430-443.
- Siljak, D., and Nagy S. Gy., 2018. The effects on the crisis on the convergence process of the Western Balkan countries towards the European Union. *Society and Economy*, 40(1), 105-124.
- Snyder, G.H., 1984. The security dilemma in alliance politics. *World politics*, 36(4), pp.461-495.
- Subtelny, O., 2009. *Ukraine: a history*. University of Toronto Press.
- Valieva, K. 2016. The EU's Eastern Partnership: normative or geopolitical power projection?. *Eastern Journal of European Studies*, 7 (2), pp.11-29.
- Waltz, K.N., 1990. Realist thought and neorealist theory. *Journal of International affairs*, pp.21-37.

- Waltz, K. N. 1979. *Theory of international politics*. New York: McGraw Hill.
- WEF, 2008. *The Global Competitiveness Report 2008-2009*. Geneva, Switzerland.
- WEF, 2013. *The Global Competitiveness Report 2013-2014*. Geneva, Switzerland.
- WEF, 2017. *The Global Competitiveness Report 2017-2018*. Geneva, Switzerland.
- Wilson, A., 2006. Ukraine's Orange Revolution, NGOs and the role of the West. *Cambridge Review of International Affairs*, 19(1), pp.21-32.
- Wilson, A., 2013. *Pathways to freedom chapter review: Ukraine political and economic lessons from democratic transitions*. Council on Foreign Relations, Civil Society, Markets and Democracy Initiative, pp.2-6.
- Wilson, A., 2015. *The Ukrainians: unexpected nation*. Yale University Press.
- Wilson, A. 2021. *Faltering fightback: Zelensky's piecemeal campaign against Ukraine's oligarchs*. Policy Brief. ECFR. Online, accessed 12.15.2021 on <https://ecfr.eu/publication/faltering-fightback-zelenskys-piecemeal-campaign-against-ukraines-oligarchs/>
- World Bank. 2021. *Country data: Ukraine*, Online, accessed on 12. 15.2021 at <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/overview>.
- Zagorski A., 2010. *Eastern Partnership from the Russian Perspective*, Primakov Institute of World Economy and International Relations, Moscow.

A témához kapcsolódó saját publikációk

Endrődi-Kovács, V. and Tankovsky, O., 2022. A composite indicator for economic integration maturity: the case of Western Balkan countries. *Eastern Journal of European Studies*, (1). pp.27-49.

Tankovsky, O., 2020a. Onset analysis of the frozen conflict taking place in Eastern-Ukraine. In: Szerényi, Zsuzsanna; Kaponyi, Erzsébet; Benczes, István (szerk.) Contemporary global challenges in geopolitics, security policy and world economy. Budapest, Magyarország : Corvinus University of Budapest, International Relations Multidisciplinary Doctoral School (2020) 489 p. pp. 183-202. , 20 p.

Tankovsky, O., 2020b. A határok változó szerepe: a lengyel területi változások és ezek etnikai hatásai napjainkig. In: Koncz, István; Szova, Ilona (szerk.) A 17 éves PEME XX. (E/2.) PhD - On-line Konferenciájának előadásai. Budapest, Magyarország : Professzorok az Európai Magyarországiért Egyesület (2020) pp. 108-116. , 9 p.

Tankovsky, O., and Endrődi-Kovács, V. 2021. *The economic integration maturity of Romania and Bulgaria*. In A. Horobet et al. (Eds.) Global, regional and global perspectives on the economies of Southeastern Europe, pp.91-104. Cham, Switzerland: Springer Proceedings in Business and Economics.